



PLANTENWERKGROEP

--- NMC-Schijndel --- Natuurgroep Gestel ---



Plant van de maand januari 2026

Mannetjesvaren

Algemeen

Wetensch. Naam	Dryopteris filix-mas (L) Schott.****
Uitspraak	Dryópteris filix-más
Familie	Dryopteridaceae/Niervarenfamilie
Geslacht	Dryopteris/Niervaren
Soort	Mannetjesvaren
Plantvorm	Sporenplant. Hemicryptofyt*****
Leefvorm	Overblijvend
Hoogte	30 cm. – 120 cm.
Wortels	Wortelstok
Bladsteel	Met goudbruine schubben
Bladstand	In bundel
Bladvorm	Dubbel geveerd
Bladrand	Gezaagd
Bladkleur	Donkergroen
Bloeiwijze	Ronde sori, niervormig dekvlies
Sporen(rijp)	Juni - oktober
Groeiplaats	Loofbos, oude muren, greppelkanten



Foto 1. ↑ Mannetjesvaren ↓ Foto1a.



Inleiding



Dit jaar wil ik naar de plant terugkijken die ik 10 jaar geleden beschreef. Dat was **Dubbelloof**, ook een varen dus. Eén regel tekst daaruit: "**Dubbelloof** is zo simpel als wat. De plant heeft twee soorten bladeren, twee soorten loof".

Deze januari stel ik **Mannetjesvaren** in de belangstelling. Eén regel tekst die je tegen zult komen is: "**Die H.W. heeft de voorliefde voor de natuur zeker overgedragen aan de GtD van deze plantbeschrijving**".

Naamgeving

Dryopteris. De naam zegt dat deze varen op een eik kan groeien. Het Griekse *Drys/dryos* is in het Nederlands *eik* en het Nederlandse *varen* is in het Grieks *pteris*. Lees dit nog eens na en je zult *Dryopteris* verstaan.

Filix. Het Latijnse *filum* betekent *draad*, die draden zien we aan de wortelvezels terug.

Mas. Dit staat voor *mannelijk*.

Mannetjesvaren. Gezien de bovenstaande naamsverklaring zal het niet moeilijk zijn de Plant van de Maand *Mannetjesvaren* te noemen.

In het Fries, Frans, Duits en Engels noemt men de plant achtereenvolgens: *Mantsjefear*, *Fougè remâle*, *Gemeiner Wurmfarn* en *Male Fern*.

In Flora Batava, deel 2. Jan Kops (1807)

staan ook nog de prachtige namen:

Varen Manneke, Bosch-varen.

Plaatsing

Heukels** plaatst de plant in de Niervarenfamilie, verder in het geslacht Niervaren en de soort Mannetjesvaren. In het geslacht Niervaren worden nog vier andere varens genoemd waarvan de Brede stekelvaren in januari 2018 is beschreven.

Beschrijving

Levensvorm. De Mannetjesvaren is een overblijvende sporenplant en valt bij de indeling van Raunkiaer onder de Hemikryptofyten****. De plant zal tussen de 30 en 120 cm. groot worden.

Wortels. Zoekend vind je een forse, rechtopgaande korte wortelstok(afb. 2), die meestal niet vertakt is. Wel zie je grote stevige lichtbruine schubben(foto 5).



Afb. 2. Wortelstok



Foto 3. Spilschubben



Foto 4*. Vaatbundels

Bladsteel. Het varenblad heeft een steel die minder lang is dan een derde van de bladlengte. De bladsteel bevat grote lichtbruine schubben. Die schubben(al worden ze kleiner en minder in aantal) zetten zich voort op de bladspil(foto 3). De geelachtige steel is goetvormig die vaatbundels heeft aan de periferie/buitenzijde***** (foto 4*)

Bladeren. Als we weer een zachte winter zullen beleven kunnen we zien dat de bladeren van de Mannetjesvaren pas in de lente afsterven. De bladeren groeien in een bundel/kring, ze kunnen tot anderhalve meter lang worden. Het dubbelgeveerde langwerpige blad heeft de grootste breedte in het midden(foto 6). Aan beide zijden van de spil groeien zo'n 20 – 35 deelblaadjes, waarvan de randen (licht) gezaagd zijn. De bladknoppen ruiken naar amandelolie(giftig). De bovenkant van het blad is donkergroen, terwijl de onderkant lichter is.



Foto 5. Bladsteelschubben



Foto 6. Blad



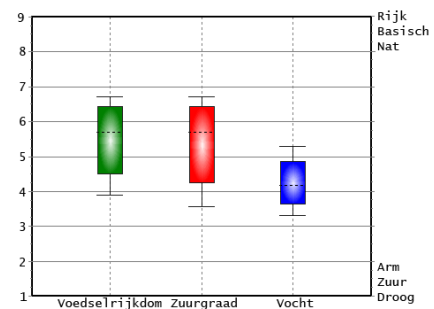
Foto 7, 8*, 8a. Sporendoosjes

Vruchten. De niervormige sporendoosjes, die zich aan de onderkant van de deelblaadjes bevinden, zijn afgedekt door een dekvliesje(foto's 7, 8*, 8a).

Groeiplaats

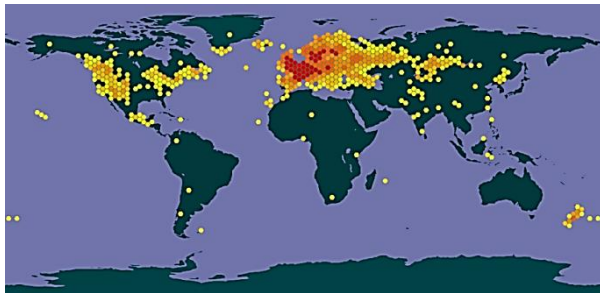
Bekijken we de groeiomstandigheden (zie ook afb. 9*), dan zien we dat:

- het substraat matig voedselrijk zal zijn.
 - de zuurgraad rond de 4½ zal liggen.
 - de plant een gemiddeld vochtige omgeving zoekt.
 - wat de zon betreft kom je in de (half)schaduw terecht.
- De Mannetjesvaren is behalve in loofbossen op verschillende plaatsen te vinden. Het zal mooi zijn als je de varen ziet aan greppelkanten, op gevelde boomstammen en zelfs op vochtige muren.

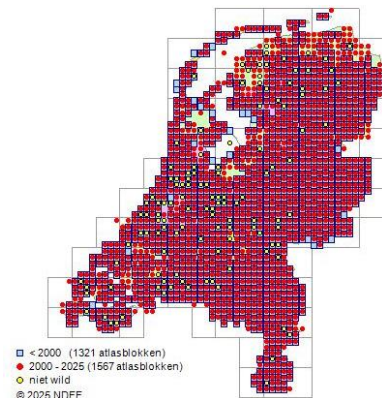


Afb. 9*. Ecologische parameters

Verspreiding



Kaartje 10- (links) laat zien waar deze varen wereldwijd groeit. Zoemen we in op Nederland, dan zie je op kaartje



11 (rechts) van Floron waar de plant in Nederland vertegenwoordigd is. De Plant staat als *inheems algemeen* te boek.

Tot slot

De naamgever van de Plant van de Maand heeft als initialen **H.W.**, daarmee dringt zich een tweede **H.W.** bij me op. De eerste is de Tjech **Heinrich Wilhelm**, die zien we in voetnoot ****; de tweede is de Nederlander **Hendrikus Wilhelmus**. Laten die twee nou net 100 jaar na elkaar geboren zijn. De eerste in **1794**, de tweede in **1894**. Nu heeft dat uiteraard niets met de plant te maken. Maar dan komt WO-II in mijn gedachten, want toen moet H.W.-II zeker geregeld Mannetjesvaren zijn tegengekomen omdat het hem toegestaan was om met paard en wagen hakhout in de bossen te gaan halen, zodat onze woonbuurt/dorp van vers gebakken brood kon worden voorzien. Die **H.W.** heeft de voorliefde voor de natuur zeker overgedragen aan de **GtD** van deze plantbeschrijving.

H.W. 1794 – 1865 (Wikipedia)



H.W. 1894 – 1977 (eigen foto)



Tekst : Gerard te Dorsthorst

Afb. foto's: GtD(1a,3,6,7,8a,12); Flora Batava(2); Flora van Nederland – Wilde planten en hun omgeving online(4,8,9); Saxifraga(1,5); GBIF(Global Biodiversity Information Facility)(10); FLORON(11).

1. Mannetjesvaren	Saxifraga-Willem van Kruijsbergen	
1a. Mannetjesvaren	Oisterwijk	11 augustus 2022
2. Wortelstok	Flora Batava,. Deel 2, Jan Kops, 1807	
3. Spilschubben	Oisterwijk	11 augustus 2022
4*. Vaatbundels	Flora van Nederland - Wilde planten en hun omgeving online	
5. Bladsteelschubben	Saxifraga – Ed Stikvoort	
6. Blad	Oisterwijk	11 augustus 2022
7,8a.Sporendoosjes	Oisterwijk	11 augustus 2022
8*. Zes sporendoosjes	Flora van Nederland - Wilde planten en hun omgeving online	
9*. Ecologische parameters	Flora van Nederland - Wilde planten en hun omgeving online	
10. Verspreiding wereldwijd	GBIF	
11. Verspreiding Nederland	FLORON Verspreidingsatlas Vaatplanten	
12. Mannetjesvaren	Oisterwijk	11 augustus 2022

*<https://www.floravannederland.nl/planten/mannetjesvaren>

**Heukels' FLORA van Nederland. 24^e druk. 2020.

*** L. Carl von Linné (Carolus Linnaeus), Zweden, 1707 - 1778.

**** Schott. H.W.Schott, Tsjechië-Oostenrijk, 1794 – 1865. Botanicus die onder meer directeur van de Keizerlijke Tuinen van het Schönbrunn-paleis is geweest.

*****Hemicryptofyt: Plant met winterknoppen onder of iets op de grond.

*****Periferische vaatbundels.

De vaatbundels in de plant zijn de eigenlijke transportkanalen van de plant. **In een deel** van de bundels gaat het transport van beneden naar boven. Water en mineralen vormen de anorganische sapstroom. Deze vaten worden het Xyleem genoemd. **In het andere deel** van de bundels gaat het transport van boven naar beneden. Suikers en hormonen vormen de organische sapstroom. Deze vaten worden het Floëem genoemd.

De 7 vaatbundels in de Mannetjesvaren zitten naar de buitenkant/periferie. 2 aan de bovenzijde van de steel, 3 aan de onderzijde en de laatste 2 er tussenin.

opm. De Plant van de Maand is te vinden op:

<https://www.nmcschijndel.nl> en op: <https://www.natuurgroepgestel.nl>



Verrassende Mannetjesvaren in het Openluchttheater in Oisterwijk(foto 12).

